

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра маркетингу

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
(обов'язкова фахова навчальна дисципліна)

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Розробник: Шульга Людмила, доцент кафедри маркетингу, к.е.н., професор
Кошова Лариса, асистент кафедри маркетингу

Полтава 2022 р.

Опис навчальної дисципліни та інформація про розробника

Назва навчальної дисципліни	Конкурентоспроможність підприємства
Місце в індивідуальному навчальному плані здобувача вищої освіти	Обов'язкова навчальна дисципліна
Назва структурного підрозділу	Кафедра маркетингу Навчально-наукового інституту економіки, управління, права та інформаційних технологій
Контактні дані розробників, які залучені до викладання	<i>Викладач:</i> Шульга Людмила, к.е.н., доцент Контакти: 414 каб. e-mail: liudmyla.shulga@pdaa.edu.ua тел. +380982127883, сторінка викладача: https://www.pdau.edu.ua/people/shulga-lyudmyla-volodymyrivna Кошова Лариса, асистент
Рівень вищої освіти	Другий (магістерський) рівень
Спеціальність, освітня програма	Спеціальність 051 Економіка, ОПП «Економіка підприємства»
Попередні умови для вивчення навчальної дисципліни	Перелік навчальних дисциплін, які передують її вивченню відповідно до структурно-логічної схеми освітньо-професійної програми: дисципліни, що включаються до вступного фахового екзамену.

Заплановані результати навчання:

Мета вивчення навчальної дисципліни: дати майбутнім фахівцям з економіки підприємства систематизоване й емпірично аргументоване уявлення про особливості сучасної конкуренції та формування конкурентоспроможності підприємства у сучасних умовах господарювання; формування системи професійної компетенції (знань і практичних вмінь та навичок) щодо оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства, розробки, прийняття й реалізації рішень щодо його підвищення, а також розробки та практичного застосування стратегій підтримування і нарощування конкурентних переваг підприємства.

Основні завдання навчальної дисципліни: ознайомити з основними поняттями в області конкурентоспроможності; розглянути сучасну концепцію конкурентоспроможності і її зв'язок з іншими характеристиками підприємства; викласти основні методи оцінки рівня конкурентоспроможності та підходи до її підвищення.

Компетентності

Інтегральна

Здатність визначати та розв'язувати складні економічні задачі та проблеми, приймати відповідні аналітичні та управлінські рішення у сфері економіки або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій за невизначених умов та вимог.

Загальні:

ЗК 1. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК 2. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

Фахові:

СК 7. Здатність обґрунтовувати управлінські рішення щодо ефективного розвитку суб'єктів господарювання.

СК 12. Здатність визначати специфічні чинники конкуренції та оцінювати конкурентоспроможність підприємств на відповідному ринку.

Програмні результати навчання:

ПРН 12. Обґрунтовувати управлінські рішення щодо ефективного розвитку суб'єктів господарювання, враховуючи цілі, ресурси, обмеження та ризики.

ПРН 16. Визначати й оцінювати показники конкурентоспроможності підприємств, розробляти та реалізовувати стратегії розвитку конкурентних переваг у сучасних умовах господарювання.

Програма та структура навчальної дисципліни

Тема 1. Теоретичні основи конкурентних відносин.

Тема 2. Державне регулювання конкуренції.

Тема 3. Конкурентоспроможність підприємства: особливості і проблеми, методи оцінки

Тема 4. Конкурентне середовище підприємства.

Тема 5. Конкурентні переваги підприємства.

Тема 6. Конкурентоспроможність товару та методи її оцінки.

Тема 7. Організаційно-економічне забезпечення системи управління конкурентоспроможністю підприємства.

Тема 1. Теоретичні основи конкурентних відносин.

Сутність і функції конкуренції, економічної конкуренції. Ретроспективний аналіз розвитку теоретичних поглядів на конкуренцію. Умови виникнення конкуренції.

Конкуренція як рушійна сила ринку. Ринок як спільнота конкуруючих компаній.

Моделі ринку та їх характерні риси. Методи конкуренції. Прийоми цінової та нецінової конкуренції.

Особливості конкурентних відносин в Україні.

Тема 2. Державне регулювання конкуренції.

Сутність, мета та інструментарій державного регулювання конкуренції. Державна підтримка конкуренції. Правові засади державного регулювання конкуренції. Нормативно-правові акти регулювання конкуренції в економіці України. Відповідальність за порушення законодавства про захист конкуренції. Види відповідальності за порушення законодавства про захист конкуренції.

Поняття про антимонопольне законодавство. Антимонопольний комітет як спеціальний орган державної політики у сфері конкуренції. Характеристика основних світових систем конкурентного законодавства. Моделі антимонопольного регулювання: американська, європейська, японська.

Тема 3. Конкурентоспроможність підприємства: особливості і проблеми, методи оцінки.

Сутність і визначення конкурентоспроможності. Підходи до класифікації конкурентоспроможності. Співвідношення понять конкурентоспроможності на рівні товару, підприємства, галузі, регіону, національної економіки. Фактори та складові конкурентоспроможності підприємства.

Зв'язок конкурентоспроможності з іншими категоріями теорії конкуренції. Характер взаємозв'язку категорій теорії конкуренції.

Головні аспекти забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Потенціал підприємства як основа забезпечення його конкурентоспроможності. Сутність та рівні потенціалу конкурентоспроможності підприємства. Складові потенціалу конкурентоспроможності підприємства.

Методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності підприємства. Основні принципи оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства. Основні підходи до оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства. Класифікація методів оцінки конкурентоспроможності підприємства. Порівняльна характеристика методів конкурентоспроможності підприємства. Принципи вибору методу для оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства. Коригування методики оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства виходячи з обсягу доступної інформації. Критерії та показники конкурентоспроможності підприємства.

Тема 4. Конкурентне середовище підприємства.

Сутність конкурентного середовища підприємства. Основні складові конкурентного середовища. Структурний аналіз конкурентного середовища. Аналіз і прогнозування конкурентного середовища.

Порядок побудови профілю конкурентного середовища підприємства. Конкурентна позиція підприємства. Конкурентний статус підприємства. Процес оцінки конкурентної позиції підприємства. Показники визначення конкурентної позиції підприємства. Особливості конкурентостійкості підприємства.

Особливості конкурентного середовища вітчизняних підприємств.

Тема 5. Конкурентні переваги підприємства.

Сутність і види конкурентних переваг. Порівняльний аналіз застосовуваних визначень «конкурентної переваги». Основні властивості конкурентних переваг та критерії, яким вони повинні відповідати. Види та джерела формування конкурентних переваг. Сфери формування та реалізації конкурентних переваг.

Модель формування конкурентних переваг підприємства. Етапи формування нових конкурентних переваг. Методика оцінювання конкурентних переваг підприємства.

Сутність та властивості технології забезпечення конкурентних переваг підприємства. Основні методи забезпечення конкурентних переваг. Напрями формування та інструменти реалізації політики забезпечення конкурентних переваг підприємства.

Тема 6. Конкурентоспроможність товару та методи її оцінки.

Економічна сутність поняття «конкурентоспроможність товару». Чинники та критерії конкурентоспроможності товару. Принципи та етапи оцінки конкурентоспроможності товару. Методи оцінки конкурентоспроможності товару.

Основні підходи до управління конкурентоспроможністю товару.

Тема 7. Організаційно-економічне забезпечення системи управління конкурентоспроможністю підприємства.

Концепція управління конкурентоспроможністю підприємства. Етапи і процедури процесу управління конкурентоспроможністю підприємства. Системно-процесний підхід до управління конкурентоспроможністю підприємства. Основні елементи системи управління конкурентоспроможністю підприємства. Мета, об'єкт та суб'єкти управління конкурентоспроможністю підприємства. Принципи управління конкурентоспроможністю підприємства.

Організаційно-економічний механізм забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Особливості забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Організація прийняття конкурентоспроможних управлінських рішень, контролю і стимулювання їх реалізації.

Структура (тематичний план) навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин				
	денна форма				
	усього	у тому числі			
л		п	лаб	н/п	с.р.
Тема 1. Теоретичні основи конкурентних відносин.	13	2	2		9
Тема 2. Державне регулювання конкуренції.	12	2	2		8
Тема 3. Конкурентоспроможність підприємства: особливості і проблеми, методи оцінки	15	4	2		9
Тема 4. Конкурентне середовище підприємства.	13	2	2		9
Тема 5. Конкурентні переваги підприємства.	13	2	2		9
Тема 6. Конкурентоспроможність товару та методи її оцінки.	12	2	2		8
Тема 7. Організаційно-економічне	12	2	2		8

забезпечення системи управління конкурентоспроможністю підприємства.						
в т. ч. індивідуальні завдання (к/р)	-					-
Усього годин	90	16	14			60

Оцінювання результатів навчання:

Форми контролю результатів навчання

Результати навчання	Форма контролю					Разом
	Опитування	Виконання вправ на практичних заняттях	Розв'язування тестів	Контроль-на робота	Виконання завдань самостійної роботи (реферат)	
	Максимальна кількість балів	Максимальна кількість балів	Максимальна кількість балів	Максимальна кількість балів	Максимальна кількість балів	
ПРН 12	8	24	8	7	3	50
ПРН 16	8	24	8	7	3	50
Разом	16	48	16	14	6	100

Схема нарахування балів з навчальної дисципліни

Назва теми	Форми оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти						Разом
	Опитування	Виконання завдань на практичних заняттях	Розв'язування тестів	Виконання завдань самостійної роботи	Виконання завдань самостійної роботи	Виконання завдань самостійної роботи (контрольна робота)	
Тема 1. Теоретичні основи конкурентних відносин.	2	7	2				11
Тема 2. Державне регулювання конкуренції.	2	7	2				11
Тема 3. Конкурентоспроможність підприємства: особливості і проблеми, методи оцінки.	4	7	2				13
Тема 4. Конкурентне середовище	2	7	2				11

підприємства.				6	4	10	
Тема 5. Конкурентні переваги підприємства.	2	7	2				11
Тема 6. Конкурентоспроможність товару та методи її оцінки.	2	7	2				11
Тема 7. Організаційно-економічне забезпечення системи управління конкурентоспроможністю підприємства.	2	7	2				11
Підготовка реферату							6
Підготовка глосарію							5
Контрольна робота							10
Всього	16	49	14	6	5	10	100

Шкала та критерії оцінювання результатів навчання при проведенні поточного контролю успішності здобувачів вищої освіти

Форми контролю	Шкала оцінювання	Програмні результати, що забезпечуються в результаті вивчення
- розв'язування тестів (передбачені по всіх темах)	2 бали – у випадку забезпечення 80-100 % правильних відповідей на тестові питання; 1 бал – у випадку забезпечення 79-30 % правильних відповідей на поставлені питання; 0 балів – у випадку правильних відповідей менше ніж 30 %.	Під час виконання тестових завдань здобувач вищої освіти забезпечує наступні програмні результати: ПРН 12. Обґрунтовувати управлінські рішення щодо ефективного розвитку суб'єктів господарювання, враховуючи цілі, ресурси, обмеження та ризики. ПРН 16. Визначати й оцінювати показники конкурентоспроможності підприємств, розробляти та реалізовувати стратегії розвитку конкурентних переваг у сучасних умовах господарювання.
- опитування (передбачене по всіх темах)	2 бали – у випадку чіткої, повної відповіді з означеної теми та відповідей на додаткові питання по темі; 1 бал - у випадку нечіткої відповіді з означеної теми та часткових неповних відповідей на додаткові питання по темі; 0 балів у випадку неготовності здобувача вищої освіти відповідати на поставлене питання.	Під час опитування здобувач вищої освіти забезпечує наступні програмні результати: ПРН 12. Обґрунтовувати управлінські рішення щодо ефективного розвитку суб'єктів господарювання, враховуючи цілі, ресурси, обмеження та ризики. ПРН 16. Визначати й оцінювати показники конкурентоспроможності підприємств, розробляти та реалізовувати стратегії розвитку конкурентних переваг у сучасних умовах господарювання.
- контрольна робота (штуки): 1 теоретичне питання, 1 задача, виставляється окремою	5 балів - за теоретичне питання у випадку повного та чіткого його розкриття; 3-4 бали – за кожне теоретичне питання у випадку наявності окремих недоліків чи неточностей у відповіді	Під час виконання контрольної роботи здобувач вищої освіти забезпечує наступні програмні результати: ПРН 12. Обґрунтовувати управлінські рішення щодо ефективного розвитку

<p>позицією в журналі</p>	<p>на теоретичне питання; 1-2 бали – у випадку наявності суттєвих недоліків у відповіді чи фрагментарному розкритті теоретичного питання; 0 балів – у випадку відсутності відповіді (правильної) на теоретичне питання, що засвідчує факт незасвоєння теоретичного матеріалу функціонування фінансового ринку. 5 балів – за виконання задачі чи розв’язування практичної ситуації у випадку повністю правильної методики розв’язання, відсутності помилок в арифметичних розрахунках та належного її оформлення; 3-4 бали – виконання задачі чи розв’язування практичної ситуації у випадку наявності арифметичних помилок чи недоліків у оформленні методики розв’язання задачі; 1-2 бали – виконання задачі чи розв’язування практичної ситуації у випадку наявності незначних помилок в методиці розв’язання задачі чи значної кількості арифметичних помилок; 0 балів – у випадку відсутності належно оформленої та розв’язаної задачі.</p>	<p>суб’єктів господарювання, враховуючи цілі, ресурси, обмеження та ризики. ПРН 16. Визначати й оцінювати показники конкурентоспроможності підприємств, розробляти та реалізовувати стратегії розвитку конкурентних переваг у сучасних умовах господарювання.</p>
<p>- виконання вправ на практичних заняттях (по всіх темах)</p>	<p>7 бали - у випадку правильного розв’язання задачі та належного її оформлення; 3 бал - у випадку наявних значних методологічних помилок та/чи невірних арифметичних розрахунків при розв’язуванні задач; 0 балів - у випадку відсутності належно оформлених розв’язаних задач</p>	<p>Під час виконання вправ на практичних заняттях здобувач вищої освіти забезпечує наступні програмні результати: ПРН 12. Обґрунтовувати управлінські рішення щодо ефективного розвитку суб’єктів господарювання, враховуючи цілі, ресурси, обмеження та ризики. ПРН 16. Визначати й оцінювати показники конкурентоспроможності підприємств, розробляти та реалізовувати стратегії розвитку конкурентних переваг у сучасних умовах господарювання.</p>
<p>- виконання завдань самостійної роботи (реферат) – здобувач вищої освіти повинен виконати один реферат за семестр</p>	<p>6 балів - у випадку коли робота відповідає всім критеріям щодо змісту та оформлення і здобувач вищої освіти здійснив її захист шляхом відповіді на всі питання викладача; 5 бали - у випадку якщо питання розкриті не повністю, однак здобувач вищої освіти здійснив її захист шляхом відповіді на питання викладача; 4 бали – у випадку захисту роботи зі незначними недоліками в оформленні, не в повному обсязі змістовному розкритті теми, неповних відповідей</p>	<p>Під час завдань самостійної роботи (реферат) здобувач вищої освіти забезпечує наступні програмні результати: ПРН 12. Обґрунтовувати управлінські рішення щодо ефективного розвитку суб’єктів господарювання, враховуючи цілі, ресурси, обмеження та ризики. ПРН 16. Визначати й оцінювати показники конкурентоспроможності підприємств, розробляти та реалізовувати стратегії розвитку</p>

	<p>на додаткові питання по темі реферату; 3 бали - у випадку захисту роботи зі значними недоліками в оформленні чи змісті, відсутності відповідей на додаткові питання по темі реферату та неповному розкриттю обраної теми; 1-2 бал – у випадку подання роботи з істотними недоліками в змісті, невідповідності роботі існуючим вимогам щодо оформлення, відсутності орієнтування доповідача в означеному питанні; 0 балів – у випадку відсутності реферативної роботи, доповіді чи повної невідповідності реферативної роботи, доповіді вимогам щодо оформлення та змісту відповідно до одержаного завдання</p>	<p>конкурентних переваг у сучасних умовах господарювання.</p>
<p>виконання завдань самостійної роботи (глосарій) –передбачено по всіх темах (виставляється окремою позицією в журналі)</p>	<p>5 бали - у випадку змістовного оформлення поняття; 3-4 бали - у випадку нечіткого оформлення поняття; 1-2 бали - у випадку не розкриття до всіх тем оформлення поняття; 0 балів - у випадку відсутності глосарію.</p>	<p>Під час завдань самостійної роботи (контрольна робота) здобувач вищої освіти забезпечує наступні програмні результати: ПРН 12. Обґрунтовувати управлінські рішення щодо ефективного розвитку суб'єктів господарювання, враховуючи цілі, ресурси, обмеження та ризики. ПРН 16. Визначати й оцінювати показники конкурентоспроможності підприємств, розробляти та реалізовувати стратегії розвитку конкурентних переваг у сучасних умовах господарювання.</p>

Трудовіткість:

Загальна кількість годин – 90 год.

Кількість кредитів – 3.

Форма семестрового контролю – залік.

Політика навчальної дисципліни:

Академічна доброчесність. Документи стосовно академічної доброчесності наведені на сторінці **АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ПДАУ:** <https://www.pdaa.edu.ua/content/akademichna-dobrochesnist>. Здобувач вищої освіти повинен дотримуватись Кодексу академічної доброчесності та Кодексу про етику викладача та здобувача вищої освіти Полтавського державного аграрного університету. Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної

навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

Академічна мобільність. Є можливість опанування даної навчальної дисципліни за програмами академічної мобільності (внутрішньої / міжнародної) за наявними укладеними угодами (договорами) між Університетом та закладом-партнером та / або індивідуальними запрошеннями.

Неформальна освіта. На здобувачів вищої освіти поширюється право про визнання результатів навчання, набутих у неформальній / інформальній освіті перед опануванням даної освітньої компоненти. Набуття відповідних результатів навчання можливе після успішного опанування курсів (з документальним підтвердженням) на різноманітних навчальних платформах, зокрема: Prometheus, Coursera тощо.

Додаткові матеріали для представлення навчальної дисципліни: робоча презентації, відеоролики.

Рекомендовані джерела інформації

Основні

1. Балабанова Л.В. Стратегічне маркетингове управління конкурентоспроможністю. К.: «Професіонал», 2006. 448 с.

2. Балабанова Л.В., Кривенко Г.В., Балабанова І.В. Управління конкурентоспроможністю підприємств: навчальний посібник. К.: «Видавництво дім «Професіонал», 2009. 256 с.

3. Должанський І.З., Загорна Т.О. Конкурентоспроможність підприємства : навч. посіб. К. : ЦНЛ, 2006. 384 с.

4. Дикань В.Л., Боровик Ю.Т., Полякова О.М. та ін. Забезпечення конкурентоспроможності підприємств : Підручник : Харків: УкрДАЗТ, 2012. 415 с.

URL: <http://lib.kart.edu.ua/bitstream/123456789/2354/1/%D0%9F%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf> (дата звернення: 16.09.2021).

5. Дмитрієв І.А., Кирчата І.М., Шершенюк О.М. Конкурентоспроможність підприємства: навчальний посібник. Х.: ФОП Бровін О.В. 2020. 340 с. URL: http://tab.khadi.kharkov.ua/fileadmin/F- FUB/Економіки_і_підприємництва/ек_predpriyatiy/posobiya_pdf/ПОСІБНИК_КОНКУР.ПІДПРИЄМСТВА_2020____.pdf (дата звернення: 16.09.2021).

6. Конкурентоспроможність аграрного підприємства: навчальний посібник / А. С. Даниленко, О. М. Загурський, П. І. Юхименко та ін. За заг. ред. д-ра екон. наук, професора, академіка НААН України Даниленка А.С. Біла Церква: БНАУ, 2018. 248 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2016_4_4 (дата звернення: 16.09.2021).

7. Кузьмін О.Є., Мельник О.Г., Романко О.П. Конкурентоспроможність підприємства: планування та діагностика : Монографія. – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2011. 180 с. URL: <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/5021/1/2496.pdf> (дата звернення: 16.09.2021).

8. Лупак Р. Л., Васильців Т. Г. Конкуренентоспроможність підприємства : навч. посіб. Львів : Видавництво ЛКА, 2016. 484 с. URL: http://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/kafedry/Ekonomiky/Docs/Konkurentospromozhnist_p-va_Lupak_Vasilciv.pdf (дата звернення: 16.09.2021).

9. Немцов В.Д., Довгань Л.Є. Стратегічний менеджмент. К.:ТОВ «УВПК» «ЕксОб», 2001. 560 с.

10.Полтавська Є. О., Іващенко Г. А., Куліков П. М. Конкурентний аналіз. Навчальний посібник : Харків: Вид. ХНЕУ, 2011. 388 с. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/14337/1/%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%9A%D0%A3%D0%A0%D0%95%D0%9D%D0%A2%D0%9D%D0%98%D0%99%20%D0%90%D0%9D%D0%90%D0%9B%D0%86%D0%97%20%D0%9D%D0%90%D0%92%D0%A7%20%D0%9F%D0%9E%D0%A1%D0%86%D0%91%D0%9D%D0%98%D0%9A.pdf> (дата звернення: 16.09.2021).

11.Портер М. Е. Стратегія конкуренції. пер. з англ. К. : Основи, 1998. 390 с.

12.Сіваченко І.Ю. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства (організацій): посібник. К. ЦУЛ, 2003. 140 с.

13.Сіваченко І.Ю. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємств. К.: ЦУЛ, 2006. 504 с.

14.Шершньова З.Є., Оборська С.В. Стратегічне управління : навч. посіб. К. : КНЕУ, 1999. 384 с.

Допоміжні

1. Глинский В. В., Ионин В. Г. Статистический анализ : учебное пособие. М. : Информационноиздательский дом "Филинь", 1998. 264 с.

2. Клименко М., Омеляненко Т., Барабась Д. правління конкурентоспроможністю підприємства : навч. посібн. К. : КНЕУ, 2008. 520 с.

3. Шершньова З. Є. Стратегічне управління : підручник. К. : КНЕУ, 2004 . 699 с.

Інформаційні ресурси мережі Інтернет

1. Офіційний сайт Верховної Ради України. Режим доступу <http://rada.gov.ua>.

2. Офіційний сайт Держкомстату України. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

3. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. Режим доступу <http://www.kmu.gov.ua>.

4. Офіційний сайт Антимонопольного комітету України. Режим доступу <https://amcu.gov.ua/>

5. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства. Режим доступу <https://minagro.gov.ua/ua>

6. Офіційний веб-сайт Бізнес-порталу. URL: [http:// bin.com.ua/cgi-bin/ votes-cookie.pl](http://bin.com.ua/cgi-bin/votes-cookie.pl)

7. Офіційний веб-сайт Полтавської обласної універсальної бібліотеки ім. І. П. Котляревського. Режим доступу. library-poltava.at.ua

8. Офіційний сайт бібліотеки ім. В.І. Вернадського. Режим доступу <http://www.nbu.gov.ua/>